

УДК 658:65.012.8

ВИЗНАЧЕННЯ ЗАГРОЗ ДЛЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ МАЛОГО ПІДПРИЄМСТВА ТА ФОРМУВАННЯ АЛГОРИТМУ ПРОТИДІЇ ЇМ

М. Б. Кристиняк

*Українська академія друкарства,
вул. Під Голоском, 19, Львів, 79020, Україна*

Розглянуто класифікацію загроз для економічної безпеки малих підприємств в Україні. Визначено сутність поняття «загроза», наведено та детально проаналізовано класифікацію загроз, відповідно до цього розроблено алгоритм для протидії їм.

***Ключові слова:** економічна безпека підприємства, загроза, класифікація загроз економічній безпеці, система економічної безпеки.*

Постановка проблеми. Сучасний етап соціально-економічного розвитку характеризується радикальними політичними, економічними, соціальними й екологічними змінами і стрімким розвитком науково-технічного прогресу, що проникає у всі сфери життєдіяльності людини й економіки держави. Саме тому наростання кризових явищ, невизначеності і динамічності економічної ситуації вимагає від суб'єктів господарювання посилення уваги до питань власної економічної безпеки, виявлення можливих економічних загроз здатних негативно вплинути на стан та результати їхньої діяльності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню питань загроз економічній безпеці, як на рівні національної економіки, так і на рівні окремих суб'єктів господарювання, присвятили свої праці такі відомі вчені-економісти, як С. П. Азізова, З. С. Варналій, Л. І. Воротіна, С. К. Реверчук, А. М. Крупка та інші. В цих працях зосереджено увагу, зокрема, на процесі забезпечення економічної безпеки та виявленні й діагностиці джерел небезпеки для малих підприємств в Україні.

Мета статті — дослідити загрози для економічної безпеки малого підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Складні умови ведення бізнесу вимагають для здійснення ефективного управління господарською діяльністю малих підприємств дослідження їхніх економічних загроз, що можуть виникнути в його господарській діяльності, а також їхнє виявлення та уникнення (чи усунення). У свою чергу, на думку автора, економічну безпеку можна трактувати як стан захищеності підприємства від будь-якого негативного впливу зовнішніх і внутрішніх загроз і різних дестабілізуювальних факторів, при якому підприємство здатне досягати своїх комерційних інтересів.

Отже, в наш час будь-яке підприємство, є відкритою системою, яка функціонує у складному зовнішньому середовищі, що характеризується нестабільністю та

постійною динамікою, тому пов'язане із загрозами і це змушує керівництво швидко й адекватно реагувати на їхню появу та можливі наслідки реалізації. Ця проблема потребує знання законів розвитку та пошуку шляхів виживання в ринковій економіці, врахування чинників невизначеності та нестійкості.

Для будь-якого підприємства спершу існує ризик, а пізніше — загроза. Відмінність між ними полягає у тому, що ризики постійно супроводжують підприємницьку діяльність, мають імовірність настання негативної події та неотримання очікуваних результатів, у свою чергу загрози несуть за собою втрату ресурсів, перешкоду цілям та завданням суб'єктів господарювання у результаті впливу негативних внутрішніх чи зовнішніх факторів.

Причини виникнення загроз економічній безпеці обумовлені, з одного боку, чинниками загальноекономічного характеру (макрорівень), які негативно впливають на значну кількість господарюючих суб'єктів, а відтак загрожують національній економічній безпеці. З іншого, чинниками, пов'язаними з непродуманістю, неефективністю прийнятих рішень керівництвом самого підприємства (мікрорівень) [3].

До найнебезпечніших зовнішніх загроз, які можуть завдати шкоди малому підприємству можна віднести [5]: недосконалість чинного законодавства в Україні. Недобросовісна конкуренція. До неї належить: економічне шпигунство, підробка продукції конкурентів, обман споживачів, махінації з діловою звітністю, корупція та ін. Криміналізація економіки у зв'язку з тим, що злочинний світ швидко проникає у різні види підприємницької діяльності. Зміна валютного курсу у зв'язку з тим, що в Україні має місце доларизація економіки та розрахунок відбувається за схемою: долар-гривня-долар. У такій ситуації курс впливає не тільки на експортно-імпорتنі операції підприємства, визначаючи їхню прибутковість або збитковість. Поява нових технологій (Інтернет) — поряд із позитивними моментами він є джерелом загроз економічній безпеці підприємства, до яких можна зарахувати: злом паролів доступу, крадіжки та ін.

До внутрішніх загроз, які, на думку автора, найбільше впливають на підприємство, належать: відсутність стабільної середньої ланки менеджерів (дуже часто рівень знань власників — директорів у середньому є нижчим від рівня знань їхніх підлеглих, які мають переважно професійну освіту); відсутність або поверхневе ставлення до маркетингової стратегії підприємства; відсутність попиту на готову продукцію; зростання взаємних неплатежів за високою дебіторською заборгованістю; невизначеність цілей для малих підприємств.

Сьогодні розвинутий ринковий механізм господарювання забезпечує малим підприємствам широку свободу економічного вибору, а отже, і реалізацію власного економічного інтересу, відносно того, що вищий економічний розвиток, то більший спектр загроз. Спробуємо детальніше розглянути, якими вони є на сьогодні для малих підприємств і запропонувати засіб для їхньої нейтралізації (табл. 1).

Таблиця 1

Класифікація загроз економічній безпеці для малого підприємства

Ознака	Зміст
Розташування загроз відносно підприємства	Внутрішні Зовнішні
Час існування	Актуальні Потенційні
Періодичність виникнення	Постійні Випадкові
Ступінь очевидності	Явні Скриті
Об'єктивність існування	Реальні Надумані
Міра впливу на підприємство	Активні Пасивні
Міра впливу на загрози	Піддаються нейтралізації Не піддаються нейтралізації
Сфера виникнення	Економічні Політичні Правові Техногенні Екологічні Конкурентні Контрагентські
Структура економічної безпеки підприємства	Загрози підприємству як цілісній системі Загрози від персоналу підприємству Загрози від постачальників товару Загрози від товарів-замінників Загрози від витоку інформації Загрози матеріальним активам Загрози нематеріальним активам Загрози фінансовим активам Загрози збереження клієнтури Загрози по перспективами розвитку Загрози персоналу підприємства Загрози окремим клієнтам

[Створено і доповнено автором на основі джерела 4]

Доцільним доповненням до економічної структури безпеки буде загроза для персоналу малого суб'єкта господарювання (переманювання кваліфікованих кадрів, викрадення кадрів із метою заволодіння інформацією тощо), також загрози окремим клієнтам, у наш час це поширене явище, коли окремим постійним клієнтам загрожують певні загрози (переманювання, надання неправдивої інформації та ін.) з боку самого малого підприємства, чи його постійних конкурентів. Враховуючи специфіку малих підприємств можна, доповнити загрозу від постачаль-

ників, адже там їх небагато. Загроза від товарів-замінників може проявлятися у втраті постійних клієнтів, які нададуть перевагу іншим аналогічним товарам від конкурентів, що потягне за собою фінансові витрати та ін.

Суб'єкти безпеки, що можуть бути задіяними в умовах малого підприємства, — це правоохоронні органи, з якими необхідно налагодити і підтримувати постійну взаємодію, щоб забезпечити стабільний рівень економічної безпеки для малого підприємства. Для цього підприємству треба першочергово визначити всі зовнішні та внутрішні загрози, які можуть впливати на нього в цей час і в найближчій перспективі, спрогнозувати можливий їх розвиток, скласти відповідну тактику та стратегію для боротьби з ними, визначити обсяги фінансування для матеріально-технічного озброєння і, відповідно, вдосконалити чи створити нову систему економічної безпеки, яка була би системою захисту від цих загроз.

Економічна безпека підприємства залежить від того, наскільки ефективно його керівництво та спеціалісти будуть спроможними уникнути ймовірних загроз і ліквідувати шкідливі наслідки окремих негативних складових зовнішнього та внутрішнього середовища.

На основі цього запропоновано алгоритм послідовних дій, за допомогою якого мале підприємство зможе ефективно протидіяти зовнішнім і внутрішнім економічним загрозам (рис.).

Відповідно до цього алгоритму мале підприємство має мати складену стратегію і тактику, щоб забезпечити власну безпеку. Стратегічні цілі мають включати довгострокові цілі, а тактичні дії повинні передбачати середньострокові цілі, відповідно до цього наведено такий план дій:

Середньострокові цілі:

- характеристика та класифікація внутрішніх і зовнішніх загроз, створення критеріїв (показників і граничних їх рівнів, перевищення яких свідчатиме про загрозу для малого підприємства в цілому;
- моделювання нової (чи удосконалення наявної) системи економічної безпеки підприємства;
- планування щомісячних витрат (складання бюджету) для функціонування системи економічної безпеки;
- складання планів, прийняття рішень про майбутні цілі організації та спосіб їх досягнення;

Довгострокові цілі:

- організація та виконання планових рішень, оцінка реальних показників діяльності підприємства з урахуванням оцінки впливу економічних загроз;
- контроль і аналіз кінцевих результатів, коректування фактичних показників і вдосконалення діяльності підприємства.

Відповідно до цього визначаємо методи захисту від загроз для малого підприємства [3]:

- *методи ухиляння від загроз*: відмова від ненадійних партнерів, постачальників; відмова від ризикованих проектів; відмова від прийняття ризикованих рішень; зниження частини позикових засобів у господарському обороті; відмова від

[Розроблено автором]

Рис. Алгоритм протидії зовнішнім і внутрішнім економічним загрозам для малого підприємства

банківських кредитів, якщо кон'юнктура фінансового ринку несприятлива для підприємства; відмова від поставань імпортової сировини, якщо відзначається високий ступінь мінливості митного законодавства; відмова від авансових оплат постачальникам і реалізації на умовах відстрочки платежів; одержання додаткової інформації; розробка схем ділової активності, що уникають найбільш збиткових тощо;

- *методи локалізації загроз*: виділення «економічно небезпечних» ділянок; послідовне розукрупнення підприємства;
- *методи передачі ризиків від загроз*: страхування (передача ризику страховій компанії за певну плату); створення структур взаємного страхування і перестраховування; пошук гарантів; фінансові гарантії, доручення; внесення до тексту документів (договорів, торгових контрактів) спеціальних умов, які зменшують власну відповідальність підприємства при настанні непередбачених випадків чи тих, які передають ризик контрагенту;
- *методи компенсації*: самострахування за рахунок створення системи резервів (резервних фондів (страхового та цільових), страхового товарного запасу, страхових запасів фінансових ресурсів (коштів); нерозподіленого залишку прибутку); розробка та впровадження системи штрафних санкцій для контрагентів підприємства; забезпечення компенсації можливих фінансових втрат через стягування від контрагентів додаткового доходу за ризикованими операціям вище того рівня;
- *методи диверсифікації*: диверсифікація видів діяльності та зон господарювання; диверсифікація асортименту продукції, що випускається; диверсифікація постачальників основних груп товарів; диверсифікація ринків збуту; диверсифікація інвестицій; розподіл відповідальності між партнерами; розподіл впливу загрози у часі та ін.;
- *методи лімітування*: встановлення відповідних економічних і фінансових нормативів; встановлення максимального обсягу комерційної операції з закупівлі товарів, яка укладається з одним контрагентом; встановлення максимального розміру сукупних запасів товарів на підприємстві (запасів поточного поповнення, сезонного збереження, цільового призначення); встановлення максимального розміру споживчого кредиту, наданого одному покупцеві (в межах диференційованих груп покупців чи груп товарів); встановлення мінімального розміру оборотних активів у високоліквідній формі (з виділенням їхньої суми у вигляді готових коштів платежу); встановлення граничного розміру використання позикових коштів у обороті (чи їхня питома вага в загальній сумі використовуюваного капіталу) [6].

Висновки. У статті на основі літературних джерел проаналізовано зовнішні та внутрішні загрози, подано загальну класифікацію загроз економічній безпеці для малих підприємств і на основі цього запропоновано алгоритм дій для захисту від економічних загроз для забезпечення комплексної безпеки для малого підприємства. Цей алгоритм має покращити ефективність функціонування економічної діяльності підприємства зі середини, посприяти кращому досягненню бізнес-цілей в умовах жорсткої конкуренції та уникнення господарських ризиків, через своєчасне виявлення економічних загроз, наявних сьогодні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Воротіна Л. І. Теоретико-методологічне обґрунтування управління економічною безпекою підприємства / Л. І. Воротіна // Вісник Східноєвропейського у-ту економіки і менеджменту. Серія: економіка і менеджмент. — 2011. — № 1 (9).

2. Економічна безпека : навч. посіб. / за ред. З. С. Варналія. — К. : Знання, 2009. — 647 с.
3. Малий бізнес та підприємництво в ринкових умовах господарювання: навч. посіб. / Л. І. Воротіна та ін. — К. : В-во Європейського ун-ту, 2001. — 306 с.
4. Основи економічної безпеки підприємств : навч. посіб./ А. М. Штангрет, Д. С. Лозовицький, Я. В. Котляревський, М. М. Караїм. — Львів : Укр. акад. друкарства, 2013. — 284 с.
5. Штангрет А. М. Загроза як ключовий елемент системи безпеки / А. М. Штангрет, Я. В. Котляревський // Вісник (Львів. ін-т екон. і туризму). — 2010. — № 5. — С. 20–27.
6. Економічна безпека підприємств, організацій та установ : навч. посіб. / В. Л. Ортинський, І. С. Керницький, З. Б. Живко та ін. — К. : Правова єдність, 2009. — 542 с.

REFERENCES

1. Vorotina, L. I. (2011). Teoretyko-metodolohichne obgruntuvannya upravlinnya ekonomichnoyu bezpekoyu pidpryyemstva. Visnyk Skhidnoyevropeys'koho u-tu ekonomiky i menedzhmentu. Ekonomika i menedzhment, 1 (9) (in Ukrainian).
2. Varnaliya, Z. S. (ed.) (2009). Ekonomichna bezpeka. Kiev: Znannya (in Ukrainian).
3. Vorotina, L. I. (2001). Malyy biznes ta pidpryyemnytstvo v rynkovykh umovakh hospodaryuvannya. Kiev: V-vo Yevropeys'koho un-tu (in Ukrainian).
4. Shtanhret, A. M., Lozovyts'kyu, D. S., Kotlyarevs'kyu, Ya. V. & Karayim, M. M. (2013). Osnovy ekonomichnoyi bezpeky pidpryyemstv. L'viv: UAD (in Ukrainian).
5. Shtanhret, A. M. & Kotlyarvs'kyu, Ya. V. (2010). Zahroza yak klyuchovyy element systemy bezpeky. Visnyk (L'viv. in-t ekon. i turyzmu), 5, 20–27 (in Ukrainian).
6. Ortyns'kyu, V. L., Kernys'kyu, I. S. & Zhyvko, Z. B. (2009). Ekonomichna bezpeka pidpryyemstv, orhanizatsiy ta ustanov. Kiev: Pravova yednist' (in Ukrainian).

IDENTIFICATION OF THREATS TO ECONOMIC SECURITY OF SMALL BUSINESSES AND FORMATION OF COUNTERACTION ALGORITHM

M. B. Krystynyak

*Ukrainian Academy of Printing,
19, Pid Holoskom St., Lviv, 79020, Ukraine
kristynyak89@mail.ru*

The article deals with the classification of threats to the economic security of small businesses in Ukraine. The essence of the concept of “threat” has been defined; the classification of threats has been analyzed in detail; the algorithm for their counteraction has been developed in accordance with it.

Keywords: *company economic security, threat, classification of threats to economic security, system of economic security.*

*Стаття надійшла до редакції 30.09.2016.
Received 30.09.2016.*